

УДК 378.14

Майя Пашенко, Ігор Красноштан

КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ – УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Кредитно-модульна система навчання підвищує якість підготовки майбутніх спеціалістів, формує та розвиває знання, вміння та навички на основі індивідуального підходу до особистості студента, та створення умов для його самореалізації та активізації навчально-виховного процесу.

Ключові слова: модульно-розвивальне навчання, активізація навчально-пізнавальної діяльності.

Формування та розвиток усвідомлення особистості до самопізнання та пізнання оточуючого світу, забезпечення спеціальних знань, професійних вмінь відбуваються в умовах спільної діяльності студентів та викладачів. Тому проблема формування та розвитку професійних вмінь та навичок у студентів має велике значення.

Здатність мислити, розуміти, аналізувати, приймати рішення не може бути вихована авторитарними методами. Для того щоб досягти практичного спрямування, міцності знань важливо не тільки організувати процес їх засвоєння, але й внести корективи у всі форми та методи організації та проведення навчання студентів. Крім того творчу особистість неможливо виховати без справжньої інтелектуальної та емоційної активності студентів, без пізнавальних мотивів, без власної активності особистості. Формування позитивної мотивації до навчання та оволодіння професією, визначається рівнем організації навчального процесу, самостійною роботою студентів, майстерністю викладачів, створення сприятливої психологічної атмосфери в групі.

Пошук інноваційних форм та методів навчання, пов'язаний з розвитком професійних знань та навичок студентів, їх професіоналізму.

Вміння має мотиваційну та операційну сторону, тому застосування інноваційних технологій навчання вирішує завдання раціональної перебудови навчального процесу.

Питання удосконалення технології навчання, розвитку модульно-рейтингової системи оцінювання знань відображені в роботах: А. М. Алексюка, В. А. Кан-Каліка, М. В. Кларіна, М. Тересявичене, Ю. Ф. Тимофєєва, П. Юцявічене та ін.

З самого початку під модульним навчанням розуміли пакет науково адаптованих навчальних програм для індивідуального навчання, що оптимізує на практиці академічні та особистісні досягнення учня з певним рівнем попередньої підготовки. Модульне навчання здійснюється за

окремими функціонально-автономними вузлами, відображеними у змісті, організаційних формах і методах, тобто за модулями, призначення яких – розв'язання конкретних психолого-педагогічних завдань.

За П. А. Юцявичене теорія модульного навчання ґрунтується на специфічних принципах: 1) модульності (навчання організується за окремими функціональними вузлами-модулями, які, поєднуючи зміст, форми і методи роботи вчителя і учнів, спрямовані на досягнення конкретних дидактичних цілей); 2) виділення із змісту навчання відокремлених елементів (навчальний матеріал у межах чітко структурований і спрямований на досягнення інтегрованої дидактичної мети); 3) динамічності (зміна змісту модулів з урахуванням соціального замовлення); 4) дієвості та оперативності знань і їх системи (навчання передбачає не лише добування знань, а оволодіння способами дій та уміннями, які учень може вільно і самостійно застосовувати в практичній діяльності); 5) гнучкості (модульна програма і модулі створюються таким чином, що легко забезпечується можливість пристосування змісту навчання і шляхів його засвоєння до індивідуальних потреб учнів); 6) усвідомленої перспективи (глибоке розуміння учнями близьких, середніх і віддалених стимулів учіння); 7) різнобічності методичного консультування (професіоналізм і компетентність у пізнавальній діяльності учня і педагогічній діяльності вчителя); 8) паритетності (характер взаємодії вчителя і учня в нових умовах навчання, коли останній максимально активний, а перший реалізує консультативно-координуючу функцію на основі індивідуального підходу до кожного. Вчитель і учень спільно вибирають оптимальний спосіб, темп навчання).

З точки зору російської дослідниці К. Я. Вазіної основою модульного навчання є створення для учнів розвивального простору. При цьому необхідно реалізувати дві проблеми: проблема змісту (його системність, організація, дозування); проблема технології (механізмів) взаємодії педагога і учня. Метою модульного навчання є саморозвиток. К. Я. Вазіна пропонує власну версію модульного навчання для системи післядипломної освіти.

З точки зору А. М. Алексюка, модуль – «це відносно самостійна частина навчального процесу, яка містить насамперед одне або кілька близьких за змістом і фундаментальних за значенням понять, законів, принципів... Засвоєння модуля розпочинається оглядово-установчою лекцією. Далі йдуть індивідуальна самостійна навчальна робота, консультації, потім кілька групових тьюторських (тьютор – помічник, наприклад, кращий студент з старших курсів) занять з опрацьованими джерелами, що в сукупності складають зміст модуля». При цьому для впровадження у практику вищої школи, на думку автора, вкрай потрібні нові принципи комплектування тьюторських груп з кількістю студентів не більше 6–12 осіб. Весь курс педагогіки вищої школи А. М. Алексюк

поділив на 4 модулі.

І. Прокопенко одиницею змісту навчання вважає фрагмент теми, що спрямована на досягнення конкретної дидактичної теми. Він створив модульні програми для підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання, які відповідно до 3–4-ох функцій майстра утримують у структурі модульного навчання стільки ж змістових модулів.

В університетах США модульні програми створюються на базі одного основного фундаментального поняття дисципліни (явище, закон, тощо) чи групи взаємопов'язаних понять. Наприклад, семестровий лекційний курс (40–50 год.) розбивається на 10–12 модулів. У ході модульного навчання йде структуралізація змісту навчання. Завдяки модулю педагог дозує зміст, розуміє яка інформація обговорюється і з якою метою, студент, зі свого боку, усвідомлює, що саме він «сприймає» і для чого йому це потрібно.

Узагальнюючи дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених можна виділити такі принципи модульного навчання: формування самостійної планової, цілісної одиниці навчальної діяльності, яка б сприяла досягненню учнем чітко визначених цілей; складання автономних порцій навчального матеріалу (на зразок розділу або теми для груп учнів); поділ навчального матеріалу на частини (кроки, порції).

Модульне навчання переважає над програмованим тим, що передбачає більш повне врахування потреб, здібностей, інтересів учнів. Під час модульного навчання йде постійний зворотний зв'язок (інформація про засвоєння певної порції матеріалу), учень має право вибору шляхів індивідуалізованого просування в оволодінні досвідом.

Таким чином, існують американський та німецький підходи до розкриття суті модульного навчання, литовський (П. А. Юцявичене), російський (Є. В. Сковін) і український підхід (А. В. Фурман) щодо вищої школи цікавими є підходи К. Я. Вазіної і А. М. Алексюка.

У практиці німецької освітньої системи модуль – це така програмно-змістова одиниця відносно завершеного циклу навчання, що характеризується дидактичною виваженістю цілей, форм, методів і засобів роботи вчителя з учнями.

Саме в цьому плані П. А. Юцявичене висвітлені наукові засади створення модульних програм.

Зараз зміст поняття «модуль» розширився. Модуль тлумачать: як педагогічна система, нова педагогічна технологія; як комплекс навчальних закладів (школа, дитячий садок, ПТУ, ВУЗу); як форма організації навчання (20–30-хвилинного логічно завершеного заняття).

З 1994 року розпочалось експериментальне впровадження модульно-розвивальної системи навчання в Україні (у школах міста Києва, Керчі, Білої Церкви, Донецька, Бердичева та ін.). Ця система, розроблена доктором психологічних наук А. В. Фурманом, має ширші можливості для

психосоціального розвитку всіх учасників навчально-виховного процесу. Модульно-розвивальна система навчання розширює можливості та руйнує недоліки класно-урочної системи. Зокрема, такими недоліками є: переважання колективної і групової роботи над індивідуальною, в результаті чого мало враховуються індивідуальні особливості дітей; наявність внутрішньої пасивності навчання і нераціональне використання часу на уроках; переважання пасивного сприймання інформації над її осмисленням і практичним використанням; громіздкість домашніх завдань та ін. Недоліком класно-урочної системи навчання є також домінування пояснювально-ілюстративного способу викладання, суб'єктивне оцінювання вчителем досягнень учнів.

Щоб уникнути ці недоліки в системі модульно-розвивального навчання створено такі умови:

Навчальний процес організовується за відповідними проблемно-модульними програмами, які включають не лише дидактичний, а й психолого-педагогічний зміст (вказується що вивчати, для чого, що це дає).

Модульно-розвивальний процес складається з навчальних модулів і міні-модулів (30–25-ти чи 20-ти хвилинне навчальне заняття, з чітко визначеними метою, завданнями і методами).

Зменшено щоденні навчальні навантаження на учня: замість 5–7 предметів учень готує і вивчає 2–3, максимум 4, що дає змогу в кілька разів підвищити зосередженість учнів на певному навчальному матеріалі.

Здійснюється систематичне ґрунтовне тестування інтелектуального й особистісного зростання учнів.

Оптимізувало індивідуальний пізнавально-регуляційний процес кожного, оскільки навчання розпочинається з формування внутрішньої пізнавальної мотивації і завершується рефлексивним осмисленням себе і своїх можливостей у реальному світі.

У системі модульно-розвивального навчання використовуються різні види оцінювання праці вчителів і учнів: нормативно-статистичне, рейтингове, критеріальне і ін., що ґрунтуються в основному на результатах дидактичного в психологічного тестування. Об'єктивне оцінювання здебільшого доповнюється суб'єктивною чотирьох – чи десятибальною системою оцінок. Створення ситуації успіху, стимулювання прагнення студентів до успіхів у діяльності (я можу, я справлюсь з завданням): створення психологічного клімату довіри, творча співпраця, відчуття власної компетентності творення ситуацій вільного набору; позитивне сприйняття навчально-виховних цілей; введення в проблемно-пошукове поле; привернення уваги до змісту матеріалу, який буде засвоюватись; пред'явлення структури предмету, який вони будуть вивчати; попередня самостійна робота студентів, у тому числі випереджальні завдання.

Форми і методи роботи слід підбирати такі, які б стимулювали внутрішню мотивацію, впевненість в собі, зацікавленість, забезпечували б

доказовість, актуальність навчального матеріалу. Використання різних видів наочності, рефлексії, яка полягає в усвідомленні студентами того, наскільки вони готові сприймати і засвоювати новий матеріал. Рефлексію доцільно використовувати на кожному етапі навчального модуля. Рефлексія дає інформацію про рівень готовності сприймати матеріал, про рівень розуміння засвоювання змісту. Використання рефлексії на різних етапах навчального модуля сприяє формуванню певної самооцінки особистості та коригування її до адекватної в разі необхідності.

Викладачі сприяють формуванню і переборенню внутрішніх проблемних ситуацій; змістовність діалогів; висунення системи гіпотез; вибір оптимальних шляхів розв'язання проблемних завдань; стимулювання до висловлювання власних думок; розкриття загальної логіки і системи доведень.

Модульно-розвивальне навчання сприяє використанню системи вправ для вироблення умінь і навичок, диференціація навчальних завдань, форм і методів навчальної діяльності для практичного використання знань; відпрацюванню способів навчальної діяльності; творчому перенесенню знань у нові умови діяльності; взаємооцінці засвоєних знань; організації здобутих знань як нормативних (засвоєння алгоритмів, інструкцій, технологій тощо).

Модульно-розвивальна система навчання перебуває на етапі інтенсивного становлення. Ця система максимально спрямована на засвоєння не лише знань, умінь і навичок, а й вироблення певних норм і цінностей.

Недоліками традиційної системи освіти навчання є: на лекції відсутня активна форма роботи студентів; недостатньо читають спеціальну та додаткову літературу; не набувають навичок говорити на спеціальні теми, тому що вони більшу частину навчального часу слухають; контроль навчання не має зворотнього зв'язку; не проходить повноцінна робота з теоретичним матеріалом в аудиторії; не раціональний розподіл лекцій та практичних занять.

Ці недоліки носять екстенсивний характер при якому активна творча роль належить викладачу, а студенту – пасивна.

Пізнавальна активність студентів є результатом змісту та методів навчання – активних, інтенсивних та проблемних. Модульне навчання дозволяє створити психолого-педагогічні умови, в яких студент може зайняти активну особистісну позицію і в повній мірі проявити себе.

Модульне навчання передбачає розбивку курсу дисципліни на окремі складові частини – модулі: синтетичний характер лекції; проведення лекцій проблемного характеру; розподіл навчальних груп на малі групи, кожній з яких пропонується професійна задача (проведення частини лекцій чи практичних занять); постановка викладачем питань які вимагають роботи з навчальною та додатковою літературою; проведення

різноманітного систематичного контролю; впровадження системи оцінювання результатів навчання.

Модульно-розвивальне навчання підвищує якість підготовки майбутніх спеціалістів, формує та розвиває знання, вміння та навички на основі індивідуального підходу до особистості студента, та створення умов для його самореалізації.

Модульно-розвивальне навчання створює такі умови: навчальний процес організовується за відповідними проблемно-модульними програмами, які включають не лише дидактичний, а й психолого-педагогічний зміст (вказується що вивчати, для чого, що це дає).

Модульно-розвивальний процес складається з навчальних модулів і міні-модулів з чітко визначеними метою, завданнями і методами.

Зменшено щоденні навчальні навантаження, що дає змогу в кілька разів підвищити зосередженість студентів на певному навчальному матеріалі.

Здійснюється систематичне ґрунтовне тестування інтелектуального й особистісного зростання учнів.

Оптимізується індивідуальний пізнавально-регуляційний процес кожного, оскільки навчання розпочинається з формування внутрішньої пізнавальної мотивації і завершується рефлексивним осмисленням себе і своїх можливостей у реальному світі.

Розрізняють дидактичний, навчальний, змістовий і формальний модулі.

Дидактичний модуль включає виражений концептуальний опис методики викладання навчального предмету, створення міні-підручників, в яких зміст подається словесно та графічно (таблиці, схеми, графіки, малюнки, гістограми, символи тощо).

Навчальний модуль – відносно самостійна цілісна частина реального навчально-виховного процесу, яка поєднує змістовий і формальний, процесуальний і результативний модулі.

Змістовий модуль – це система знань (теорії, закони, поняття), норм (програми, інструкції, технології) і цінностей (ідеї, установки, ціннісні орієнтації, оцінки, наслідки рефлексії, тощо).

Формальний модуль або міні-модуль – це форма організації навчання в модульно-розвивальній системі, яка характеризується такими особливостями: часовим відрізком організації навчального процесу; наявністю чітко обґрунтованої психодидактичної мети і завдань, яка визначається етапом модульно-розвивального процесу; проводиться із середніми (до 35 осіб) або невеликими (до 15 осіб) відносно-постійними групами студентів, які спеціально підбираються за певними критеріями (інтелектуальність, соціальність тощо); є логічно і дидактично завершеним етапом модульного навчання; існує залежно від віку учнів автономно, здвоєно, строєно і системно.

Навчальний модуль відзначається: довершеною послідовністю шести етапів, які, характеризуючись взаємопереходами, все таки догматично не слідують один за одним; насиченістю кожного етапу відповідним психолого-дидактичним змістом (спільна пошуково-пізнавальна активність, проблемно-діалогічні форми та ін); цілісністю модульно-розвивального процесу, яка забезпечується шляхом переходу від інформаційно-пізнавальних засобів діяльності (перших три етапи) до нормативно-регуляційних і ціннісно-естетичних (наступних три етапи); відносною незалежністю етапів навчального модуля, що свідчить про гнучкість і динамічність модульної системи; пройдені раніше навчальні модулі та їхні етапи є умовою повноцінного функціонування наступних.

Змінюючись від етапу до етапу, навчальний модуль виступає вузловою ланкою в психо-соціальному розвитку викладача та студентів. Приріст психо-соціального розвитку становить результативний модуль.

У системі модульно-розвивального навчання використовуються різні види оцінювання праці викладачів і студентів: нормативно-статистичне, рейтингове, критеріальне та ін., що ґрунтуються в основному на результатах дидактичного та психологічного тестування. Об'єктивне оцінювання здебільшого доповнюється суб'єктивною чотирьох – чи дванадцятибальною системою оцінок.

Створення ситуації успіху, стимулювання прагнення студентів до успіхів у діяльності (я можу, я справлюсь з завданням): створення психологічного клімату довіри, творча співпраця, відчуття власної компетентності творення ситуацій вільного набору; позитивне сприйняття навчально-виховних цілей; введення в проблемно-пошукове поле; привернення уваги до змісту матеріалу, який буде засвоюватись; пред'явлення структури предмету, який вони будуть вивчати; попередня самостійна робота студентів, в тому числі випереджальні завдання.

Форми і методи роботи слід підбирати такі, які б стимулювали внутрішню мотивацію, впевненість в собі, зацікавленість, забезпечували б доказовість, актуальність навчального матеріалу. Використання різних видів наочності, рефлексії, яка полягає в усвідомленні студентами того, наскільки вони готові сприймати і засвоювати новий матеріал. Рефлексію доцільно використовувати на кожному етапі навчального модуля. Рефлексія дає інформацію про рівень готовності сприймати матеріал, про рівень розуміння засвоювання змісту. Використання рефлексії на різних етапах навчального модуля сприяє формуванню певної самооцінки особистості та коригування її до адекватної в разі необхідності.

Викладачі сприяють формуванню і переборенню внутрішніх проблемних ситуацій; змістовність діалогів; висунення системи гіпотез; вибір оптимальних шляхів розв'язання проблемних завдань; стимулювання до висловлювання власних думок; розкриття загальної логіки і системи доведень.

Модульно-розвивальне навчання сприяє використанню системи вправ для вироблення умінь і навичок, диференціація навчальних завдань, форм і методів навчальної діяльності для практичного використання знань; відпрацюванню способів навчальної діяльності; творчому перенесенню знань у нові умови діяльності; взаємооцінці засвоєних знань; організації здобутих знань як нормативних (засвоєння алгоритмів, інструкцій, технологій тощо).

Модульно-розвивальна система навчання перебуває на етапі інтенсивного становлення. Ця система максимально спрямована на засвоєння не лише знань, умінь і навичок, а й вироблення певних норм і цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Красноштан Ігор, Пащенко Майя. Педагогічні умови застосування модульно-розвивальної системи навчання в процесі підготовки майбутніх вчителів / Ігор Красноштан, Майя Пащенко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини ; гол. ред.: Мартинюк М. Т. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Ч. 2. – С. 339–345.
2. Пащенко М. І. Вплив модульного навчання на виховання самостійності учнів у навчанні / М. І. Пащенко // Виховання в сучасному освітньому просторі. – Інститут проблем виховання АПН України. – 1997. – 120 с.
3. Юцявичене П. А. Методы модульного обучения / П. А. Юцявичене. – Вильнюс : Минвуз Литвы, 1998. – 55 с.